

2007 was voor de specialisten in internationaal humanitair recht een dankbaar jaar. Niet omwille van spectaculaire nieuwe ontwikkelingen van dit recht of uitzonderlijke verwezenlijkingen inzake de toepassing en naleving. Neen, 2007 bood vooral heel wat vermeldenswaardige ‘verjaardagen’ van recente en minder recente IHR-verdragen. Dergelijke verjaardagen zijn altijd een dankbare aanleiding tot reflectie: over de bestaansredenen, onvolkomenheden of toepasbaarheid van deze verdragen in hedendaagse gewapende conflicten. In 2007 richtte die aandacht zich vooral op de verdragen die de keuze van methoden en middelen van oorlogvoering bepalen.

100 jaar geleden, op 18 oktober 1907, werd in Den Haag de Tweede Internationale Vredesconferentie besloten. Net zoals de Eerste Vredesconferentie in 1899 streefde ook deze conferentie naar een duurzame en blijvende vrede. Een andere bekommernis was een beperking te stellen aan de ontwikkeling van nieuwe wapensystemen die begin 20ste eeuw een hoge vlucht kenden. De maandenlange onderhandelingen resulteerden in de ondertekening van 13 verdragen en een declaratie. Voor het internationaal humanitair recht was vooral het ‘Vierde Verdrag nopens de wetten en gebruiken van de oorlog te land’, en het bijgevoegde reglement, van betekenis. Het reglement, dat in grote mate een herneming was van het reglement van 1899, bevat algemene beginselen over de behandeling van gewonden, zieken en krijgsgevangenen en over de methoden en middelen van oorlogvoering. En hoewel vele van deze bepalingen een verdere uitwerking kregen in de latere Verdragen van Genève van 1949 en hun Aanvullende Protocollen, zijn de verdragen van 1899 en 1907 nog niet door de (wapen)feiten achterhaald.

Realiteitszin en het besef dat het verdrag niet over de volledige lijn een succes was, zette de onderhandelaars ertoe aan in de preambule een clausele op te nemen die bepaalde dat voor situaties waarvoor de staten geen overeenstemming hadden bereikt, toch internationale rechtsbeginselen bleven bestaan waaraan het gedrag van de oorlogvoerende partijen kon worden getoetst. Deze ‘de Martens’-clausele heeft ook zijn weg gevonden in de Verdragen van Genève en hun Aanvullende Protocollen. Het doorkruist de denkwijze dat wat niet uitdrukkelijk door de humanitaire verdragen verboden is, toegelaten zou zijn. Het is eveneens een toetssteen voor toekomstige ontwikkelingen in oorlogvoering.

De fundamentele beginselen van de wetten en gebruiken van de oorlog die in het Verdrag van 1907 werden vastgelegd, zijn vandaag niet meer uit het IHR weg te denken. In 1946 bevestigde het Internationaal Militair Tribunaal van Nürnberg dat de regels over oorlog te land, zoals uitgedrukt in het Verdrag van 1907, al in 1939 door alle beschaafde landen werden erkend als gewoonterecht, waardoor ze bindend werden voor de hele statengemeenschap. Het Internationaal Militair Tribunaal voor het Verre Oosten sprak zich in 1948 in dezelfde zin uit.

Het Verdrag van Den Haag vormt ook nog steeds de basis voor het recht in bezette gebieden. Hoewel het Vierde Verdrag van Genève in 1949 expliciete regels formuleerde ter bescherming van de bevolking onder bezetting, is men voor heel wat bepalingen nog steeds op het verdrag van 1907 aangewezen. Naar aanleiding van de bezetting in Irak en de daaropvolgende overgangperiode rezen dan ook heel wat vragen over de pertinentie van het verdrag in hedendaagse omstandigheden.

30 jaar geleden, op 8 juni 1977, werden in Genève twee Aanvullende Protocollen bij de Verdragen van Genève onderschreven. Aanvullend Protocol I was in eerste instantie een actualisering van en een aanvulling op de verdragen van 1949. Maar het Eerste Aanvullende Protocol introduceerde eveneens het Recht van Den Haag in het Recht van Genève. Proportionaliteit bij militaire operaties, voorzorgsmaatregelen, de principes van onderscheid en onnodig leed... kregen een prominente plaats in het IHR-debat. Vandaag treden deze principes opnieuw voor het voetlicht in de discussie over de inzet van hoogtechnologische wapens, die de strijders verder van het strijdperk verwijderden zonder de veiligheid van niet-strijders evenredig te verhogen.

De aanvaarding van Aanvullend Protocol II was wellicht nog meer ingrijpend. Voor het eerst werden in een internationaal verdrag beschermingsbepalingen vastgelegd voor gewapende conflicten binnen de landsgrenzen van één staat. En hoewel het summiere aantal regels de test niet kon doorstaan met de bepalingen voor internationale gewapende conflicten, maakte het een wereld van verschil met de basisgaranties die in gemeenschappelijk artikel 3 van de Verdragen van Genève voor dergelijke situaties werden opgenomen. De toenemende erkenning van de nood aan

juridische beschermingsregels in interne conflicten, vindt voorsnog geen substantiële navolging op het terrein. Vooral de verantwoordelijkheid van niet-staatsactoren in het internationaal humanitair recht doet veelvuldig vragen rijzen.

10 jaar geleden, op 18 september 1997, kwam in Oslo het Ottawaverdrag voor een volledige ban op antipersoonsmijnen tot stand. Het buitensporige leed waarvoor deze wapens verantwoordelijk worden geacht, in het bijzonder onder de burgerbevolking, en hun beperkt militair nut leidden tot een volledig verbod op het gebruik en de handel in deze wapens. Bestaande voorraden moesten worden vernietigd en besmette gebieden ontmijnd, dit alles volgens een strikte tijdstabel. De slachtoffers van deze wapens werden evenmin vergeten.

Op 23 februari 2007 startte in Oslo een nieuw debat, ditmaal met het gebruik van clustermunitie als inzet. De massale hoeveelheden munitie die clusterbommen verspreiden, hun hoge falingsgraad en hun onvermogen om gericht tegen militaire doelen ingezet te worden, gaf aanleiding tot een diplomatiek offensief om onnauwkeurige en onbetrouwbare munitie tegen 2008 te bannen. Of dit initiatief even succesvol zal blijken als de strijd tegen antipersoonsmijnen zal in 2008 moeten blijken.

Bij het voltooien van **Internationaal Humanitair Recht in de kijker-2007** bevinden wij ons aan de vooravond van de Internationale Rode Kruisen Rode Halve Maanconferentie die van 26 tot 30 november 2007 in Genève plaatsvindt. Deze vierjaarlijkse bijeenkomst van verdragsstaten bij de Verdragen van Genève en de Rode Kruisbeweging buigt zich traditioneel over het internationaal humanitair recht, ditmaal met als belangrijke uitdaging de herbevestiging van dit recht. Niettegenstaande de lange ontwikkeling die het internationaal humanitair recht de voorbije honderd jaar heeft doorlopen, de quasi-universele erkenning en de blijvende noodzaak op het terrein, zijn heel wat kritische bemerkingen te horen ten aanzien van dit recht. Sommigen zoeken een oplossing bij een betere bekendmaking en toepassing van de bestaande regels. Anderen pleiten daarentegen voor een nieuwe set regels, op maat van nieuwe uitdagingen. Daarbij is het helemaal niet zeker of de basisbeginselen van het bestaande recht ongeschonden de onderhandelingstafel zullen overleven. Een herbe-

vestiging van de bestaande regels tijdens de Internationale Conferentie zou een mooi gebaar zijn om de vele verjaardagen van 2007 te vieren.

Arianne Acke
hoofd Humanitair Recht
Rode Kruis-Vlaanderen